

KJAK

Írestandi liðurin í føroysku fiskivinnulóggávuni

Niels Midjord

Var fyri nøkrum árum síðan til ein fyrilestur um fiskirættindi og tilfeingisgjald, sum ein íslendingur, – minnist ikki navnið – helt í Norðurlandahúsinum. Hann maktaði m.a. føroysku regluni um, at tilfeingið í havinum og í undirgrundini á Føroya fólks, og segði, at hon var genial. Eg skilti ikki tá, hvat hann meinti við. Hugsí, at tað man standast av einum grundleggjandi muni á hugsanarháttinum hjá íslendingum og føroyingum á hesum øki.

Lutur og lunnindi
Íslenska fiskivinnulóggáv-
an byggir á meginregluna

um lut og lunnindi. Hetta eru gomul norrøn hugtøk: Lutur er jørðin og tað, sum hartil hoyrir, og sum er ogn hjá einstøkum persónum í bygdini. Til lutin hoyra lunnindi, sum er tað, sum tú kanst veiða, savna ella bjarga í land frá bø og haga, t. d. fuglur í haga og bjørgum, sild og seiður, sum tú hefur fingið í nótakasti, reki, tari, skelja-fiskur og annað slíkt. Lunnindini hava øll í bygdini rætt til at troyta, treytað av, at tey lata ein ávísan brotpart av veiðuni til hagan í tilfeingisgjaldi, ella í landparti, sum tað kallaðist, og landparturin kundi vera rættuliga stórir, heilt upp í 50%. Vart tú ein dugnaligur veiðimaður, fekst tú væl burturúr sjálvur, men tú lætst eisini nógv til bygdarsamfelagið. Av tí mundi bóndin fáa bróðurpartin, men hann hevði eisini størsta húsarhaldið við hús-kallum og arbeidskonum, uppgávufólki, gomlum og óhjálpmum; tí, sum leiðari í bygdini hevði hann eisini eina ávísu skyldu til at taka sær av teimum óhjálpmu í bygdini. Soleiðis kom tað,

sum tú lætst í landparti, eisini teimum gomlu og teimum óhjálpmu til góða. Eisini avbygdarfolk kundu gera nýtslu av lunnindunum, sum lógu til bygdina, men bert um tey, sum áttu hagan, sum lunnindini hoyrdu til, loyvdutí. At lunnindini soleiðis vóru staðbundin, tryggjaði at tilfeingið var burðardygt og skinsamliga troytt. Meginreglan um lut og lunnindi er felags fyri allar norðurlendingar, og hon er so gomul, at hon røkkur afturum søguliga tíð. Rundan um hana hevur so øll landbúnaðar-, veiði-, og fiskivinnulóggáva í Norðanlondum verið bygd heilt upp til okkara tíð, og sjálvt um lógirnar eru broyttar og tillagaðar broytingum í stýrisskipan, vinnumynstri og staðbundnum viðurskiftum ígjøgnum tíðirnar, hevur meginreglan um lut og lunnindi verið óbroytt. Vikingarnir høvdu hana við sær allar staðir, har teir settu seg niður, fyrst til bretsku oyggjarnar, so til Føroya, Íslands og Grønlands, so sigast má, at hon hevur prógvað sítt hald-

føri. Hvussu ber tað so til, at føroyska fiskivinnulóggávan ikki byggir á meginregluna um lunnindi? Ein grundin kann vera, at tá ið Løgtingið, eftir at hava verið niðurlagt í hálva öld, varð endurreist, vóru nógv- ar siðvenjur og reglur, sum frá gamlari tíð høvdu verið knýttar til tingið, farnar í gloymskuna. Harafturat kom, at júst um hetta mundið byrjaði skipsfiskiskapurin at taka seg upp. Í sama mun sum húskallar-nir fóru til skips og kundu enntá gerast skiparar, mistu bøndurnir, sum høvdu verið garantar fyri gomlu skipanunum, sítt arbeiðsfólk og so við og við eisini sína tign og sína ávirkan. Meginreglan um lut og lunnindi varð borin víðari á grannastevnum, men í Løgtinginum fekk hon litla ávirkan. Fyri at taka aftur í aftur tað, sum eg byrjaði við: Av tí at íslenska fiskivinnulóg-gávan byggir á meginregluna um lunnindi, og at lunnindini eru staðbundin, er tað

óhugsandi fyri íslendingar, at ognarrættindi ella vinnurættindi í fiskivinnuni kunnu latast útlendingum. Men tað eru eisini óhepnar avleiðingar av skipanini, sum standast av menningini í fiskivinnuni, og av at tillagingin av fiskivinnulóg-gávuni ikki hevur fylgt við. Søgur ganga um ríkmenn í Reykjavík, sum í veruleikanum eru bøndur, og sum liva væl av tí landparti, ið fiskimiðini út fyri teirra haga geva, uttan sjálvir at rætta hond frá síðu. Tað er sjálvsagt órættvís, at nøkur fá soleiðis kunnu ríka seg upp av tilfeingisgjaldi. Her er tað heldur ikki økið, sum lunnindini eru knýtt at, ið fáa gagn av landpartinum, og nú er tað heldur ikki longur skylda hjá bóndanum og hansara húski at taka sær av teimum óhjálpmu. Tann skyldan er lögð á almannaverkið. Tað er í hesum sambandi, at íslendski fyrilestrarhaldarin helt, at føroyska reglan um at tilfeingið er fólksins ogn er so genial, tí so fellur landparturin ella tilfeingis-

gjaldið til landið ella komm-ununa, ið kann nýta tað til almannaforsorg í víðastu merking, soleiðis sum tað upprunaliga var ætlað. Kelden, sum eg havi nýtt til hesar hugleiðingar, er bókin "Ein føroysk bygd" hjá lögfrøðinginum Poul Petersen (1901-2001), prentað á Einars prent og givin út á eignum forlagi í 1968. Poul Petersen var løgtingsmaður (1940-70), og landsstýr-isfulltrúi (1951-71), og í 1973 fekk hann M. A. Jacobsen heiðurslønina fyri yrkis-bókmentir, fyri júst hesa bókina. Bókin tekur støði í fyriskipanum og siðvenjum í tí føroyska bygdarsamfelagnum, og haðan ífrá ger hann so samanberingar við somu viðurskifti í hinum norðanlondunum, og finnur fram til hvaðan lógargrundarlagið fyri okkara fyriskipanum og siðvenjum stavar. Orsøkin til at eg av fyrstan tíð fór at at lesa Poul Petersen, var, at eg undraðist á, at aliringar á sjónum ikki vóru roknaðir sum lunnindi, eins og nótakast eftir sild og seiði var tað, og so tók annað hitt.

Ein 90 ára gomul kvinna frá Veldres fekk eina sjón frá Gudi í 1968

Maria Jacobsen
Skopun

Emanuel Minos helt møti har hon búði, og hon fekk høvi at greiða honum frá tí hon hevði upplivað. Hann festi tað niður á blað, men helt tó at tað tyktist so óskiljandi, at hann legdi tað í eina skuffu. Men nú næstan 30 ár seinni, hugdi hann eftir tí og skilti, at hetta mátti hann siga onkrum frá. Hetta er skrivað av eftir eini upptøku frá einum møti í Sunnmøri í 1995. Henda gamla kvinna var ein vakin sannorða kristin, ið fekk gott viðmæli frá øllum, sum kendu hana

1. Eg sá heimin sum eitt slag av globus. Eg sá Europa – land fyri land. Eg sá Norðurlond. Eg sá Noreg Eg sá slíkt, sum fer at henda. Áðrenn Jesus kemur

aftur – beint áðrenn tann síðsta vanlukkan kemur yvir mannaættina, ein vannlukka, sum vit ikki áður hava sæð makan til. Hon nevndi 4 bólkar. Beint áðrenn Jesus kemur verður ein linni, sum vit ikki áður hava havt. Tað verður friður, og friðurin kemur at vara í eina tíð. Í hesi friðartíð fara nógvar tjóðir at avvápna. Eisini Noreg, og vit verða heldur ikki hesaferð fyrireikað, tá tað kemur. Triði veraldarbardagi fer at byrja á ein hátt, sum eingin hevði væntað og frá óvæntaðum staði. 2. Hugburðurin millum tey kristnu fer at verða meiri lunkaður enn nakrantíð áður. Eitt fráfall frá sannari og livandi trúgv, og kristin koma ikki at vera opin fyri rannsakarandi boðskapi. Tey vilja ikki eins og áður hoyra um synd og náði, lóg, gleði-boðskap

og heilaggerðing. Ístaðin kemur ein eftirgerð: Eydnukristindómur. Tað ræður um at hava framgongd. Materiellir hentleikar, ting, sum Gud aldri hevur lovað okkum á henda hátt. Kirkjur, bønhus og frikirkjur gerast alt meira tómar. Ístaðin fyri tann boðskap, vit eru von við gjøgnum fleiri ættarlið – sum t.d at taka upp kross sín og fylgja Jesus – vil undirhald, list og mentan ráða, har sum vekingarmøtir áttu at verið. Hetta kemur at henda í stóran mun beint áðrenn Jesus kemur – og vanlukkur koma at vera sovandi í teirra anda. 3. Tað kemur ein tíð fylt við eini moralskari sundurmoltan, sum gamla Noreg ikki áður hevur upplivað. Fólk fara at liva sum gift uttan at verða gift. (hetta var í 1968, og eg trúgvi

ikki at hugtakið pappírleyst hjúnarlag var til tá. E.M). Óreinska áðrenn hjúnarlag og ótrúskapur í hjúnarlag fara at verða tað vanliga, og á allan hátt verður borið í bótuflaka fyri tí. Tað vil eisini sníkja seg inn millum kristin, og vit geva eftir – eisini tá tað snýr seg um synd móti náttúruni. Beint árenn Jesus kemur aftur, fer sjónvarpið at verða fyllt við harðskapi, ein harðskapur so ræðuligur, at tað vil læra folk at drepa og oyðileggja hvønn annan, og tað verður vandamikið at ganga á gøtuni. Talið av sjónvarpsrásum verður stórt eisini innan útvarp. Morð og oyðilegging verður roknað sum undirhald og vil spjæða seg til alt samfelagið. Tey intimu tingini, sum hoyra hjúnarlagnum til, fara at verða víst á opnum skýggja (hetta var í 1968, og eg mótmælti við at vísa á, at vit

høvdu lógir, sum forðaðu fyri slíkum. E.M). Tá segði tann gamla konan: Tað kemur at henda, og tú vilt fáa tað at síggja. Alt tað, vit áður hava havt, verður brotið niður, og tað mest osømiligasta verður víst fyri eygum okkara. Fólk úr fátøkum londum vilja koma í stórum tali til Europa (í 1968 høvdu vit ikki inflytarar. E.M) Tey koma til Norðurlond og Noreg. Tey fara at gerast so nógv í tali, at fólk fara at vendast ímóti teimum. Tey verða víðfarin eins og Jødarnir áðrenn kríggið. (Eg skilti hetta ikki tá og mótmælti. E.M) Tá runnu tár av kinnum hennara. EG komi ikki at síggja tað, men TÚ kemur at síggja tað. Tá bráðliga kemur Jesus aftur og triði veraldarbardagi brestur á. Tað verður eitt stutt kríggj. Øll kríggj, eg áður havi upplivað, eru

sum spæl samanborin við hetta, og at enda verða kjarnorkubumbur nýttar. Luftin verður dálkað, so ein ikki kann anda. Tað vil raka fleiri heimspartar: Amerika, Japan, Australia, – tey ríku londini. Vatnið verður oyðilagt. Jørðin kann ikki longur dyrkast. Úrslitið verður, at bert ein leivd verður eftir, og leivdin í teimum ríku londunum vil royna at flýggja til tey fátæku, men tey verða líka hørð móti okkum, sum vit vóru móti teimum. Eg eri so glað fyri, at eg ikki komi at síggja hetta, men tá henda tíðin nærkast, mást tú taka mót til tín og siga hetta. Eg havi fingið tað frá Gudi. Einkí av hesum stríður ímóti Bibliuni – sí op. 6 og fram yvir. Men tann, sum hevur fingið synd sína fyrigivnað og hevur Jesus til frelsara og Harra er tryggar.